

(ח' ע"א) אם מותר לומר במוסיקא. נדפס בספרי זמר כמר שלמה מהאדומי ז"ל¹.

שאלה יש אתנו יודע עד מה בחכמת השיר ר"ל המוסיקא ששה או שמונה בני דעת מבני קהלנו יצ"ו אשר בחגים ובמועדים ישאו קולם וירוגו בבית הכנסת שיר ושבחה הלל וזמרה אין כאלהינו עלינו לשבח יגדל ואדון עולם וכיוצא לכבוד ה' בסדר

9 איני יודע מה פירושו.

10 הקדמת ריא"ם : אל כל און מלין תבחן שלום.

שפת אמת תכון לעד הוא המשורר במחברותיו באומרו מה תאמר חכמת הנגון אל האחרים גנב גנבתי מארץ העברים. כי בפרוח חכמים כמו עשב בכל מדע לפנים בישראל ויציצו מהם כל החכמות הרבות והאומות מכבדים ומגשאים אותם יעלו אבר כנשרי' גם היא כאחת מהנה לא נעדרה מאתם בתמים ומהם מאיש לוקחה זאת. ומי ישכת המלך דוד זקן ועמלו לא יזכור עוד אשר עמל לו מראש בסדר לימוד פרק בשיר לכל שני אסף והימן וידותון ככתוב בספר דברי הימים להבינם משום השמעת קול והנח להם כלים מאליהם זמרא דמנא וזמרא דפומא. וכה משפטם כל הימים אשר עמד בית ה' על מכונו ראשון ושני ועשה חסד להמשיכו משכת קדש. אכן קורות בתינו הזרים ורהיטנו דרהיטנא מפוזרי' בארצות וילדי הזמן גכרים הספיקו להשכיחם מכל דעה ולהעבירם מכל השכל. כי אף ה' היה בעם ויזיקהו ויסלחהו ויטעהו בור רק מכל בינה. ואף גם זאת בהיותו בארץ לא להם אבדה מחכמת חכמיו ותקח אונם שמץ ממנה. אחרי כן מזולתם שריד מעיר בדרורות אלה באחרית הימים. והללו את שם ה' כי נשגב שלמה לבדו בימינו בחכמה זו. ויחכם מכל האדם לא לבד מאומתנו כי ידמיוהו וישוה ערוך מאתמול לרבים אנשי שם ממשפחות האדמה. אשר ע"כ שרת את פני בהירות רוממות דוכסי מאנטווה גם מאשר לפנים. יחי עוד לנצח אשר בחיים היום ירום ויגבה הודו והדרו אמן ומצאו חן תבוריו. במוסיקה מלשון אחרת אשר בספר הוחקו אצל אשר לא מישראל המה ועל ערבים בתוכם תלו כנורותיהם ויאמרו ה' פוקח עברים. זו כחו לאלהיו פעל ועשה להוסיף מחול על הקדש לכבד חוננו ממה שחוננו ואף הוא היה מתכוין לגמור את השם אשר קנה לו כנגד המברכי' את ה' ויום יום לעומת היה מביא איזה מזמור לדוד או ממכשירי תפלה או שבחה הלל וזמרת ית עד כי השכיל לאסף קבץ כמה מהם והיו לאחדים בידו. וכאשר שוררו אנשי' אותם והתענגו על רוב טובם והמקשיבי' הזהירו כל אחר ערבה אנו משמוע וישמע יתרו. חזקו עליו דברי שרידי עם ובראשם הנדיב המהולל לעולם כמ"ה משה סלם ישמרהו אלוה ממעל. וואל לתתום על הדפוס להשאיר אחריו שם טוב מבנים כי הוא מתחיל אשר לא יושג ולא נהיתה

ויחס ערך הקולות בחכמה הנ"ל, ויקם אדם לגרשם בשיח שפתותיו עונה ואומר כי לא נכון לעשות כן כי אם לשוש אסור והמזמור אסור והלולים באשר המה כחכמת הזמר האמור; אסורים משחרב הבית משום אל תשמח ישראל אל גיל בעמים², ואותם הוציא לבז בדבר זה בעיני ההמון אשר שמעו קולם עם היותם רובם מתופשי התורה, יצא נא דבר מלכות מלפני המורים בתורה בהלכה אם יש איסור בדבר, ואם קול הפוסל הוא זה, או קול ערב למינו להלל ית.

תשובה הא מילתא איתא בפ"ק דגיטין³, דגרסינן התם שלחו ליה למר עוקבא זמרא מ"ל דאסיר שרטט וכתב להו אל תשמח ישראל אל גיל בעמים, ולשלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין⁴, אי מההוא ה"א ה"מ זמרא דמנא אסיר אבל דפומא שרי קמ"ל, וממאי דאמר דלא שלח ליה בשיר לאשמועינן דזימרא דפומא נמי אסיר, נדמה לו לאוסר לאסור זה, דזמרא דפומא הוא, ומה גם בראותו שכתב הטור אורח חיים סימן תק"ס ז"ל ואסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה וכו' ושהרמב"ם באר בת"ש⁵ דאפילו בפה אסור

זאת בישראל. ולזכות חבריו היות כי ישוררו והרבים יפארו וישראלים ירונו במועדים ובחדושים של מצוה. גם אנכי מאז נמינתי במספר אוהביו הפצתי בו עד מאד והעתרתי עליו דברי. עד כי אסתייעא מלתא תודות לבורא כל ובאו פנים עד משבר אשר שברתי לראות פניו פה אתנו בא והסכים לשלם נדרו להדפיס בדבר הנדור. וכדי ליתן שכר למביאייהם לכך מנחה וניחוחין אמר לה קרבא ליה מנהון בתפלה למשה איש האלהי הנזכר כהוגן וכראוי ואותי צוה לעמוד על כל צרה שלא תבוא על החבור לסדרו להדרו להגיה אורו ולפקוח עינים על עבירות וחטאות הדפוס והגם כי נהפך לאבל כנורי ואני מקור דמעה על לבי חלל בני הנחמד וזבולון נ"ע הי"ד בחור בן כ"א שנה נעים זמירות קולו ערב ומראהו נאה אשר שפכו דמו כמי חנם כת רוצחים מבני עמנו זה כששה חדשים בדור זה ימח שמם מאנה הנחם נפשי לא אשמע עוד בקול שרים ושרות. בכל זאת לא חפצתי להעביר על המצוה אמרתי בשכר זאת ירחם ה' על נשמתו וליתר היהודים תהיה לאורה ושמחה. הנה א"כ אנכי נצב על עין המלאכה ומודיע בשערי רבים כי לא נקלה היות כי לא נעשה כפתח הזה מאז מקדם ולכן שגגות נעשות כזכיות. ויראה הרואה כי נראה לעין המחבר טוב שהקוראי יגידו האותיות לאחור ויקראו למפרע מלו' הזמר השגורי' בפי כל מלהפך סדר הצורות מהמורגל ועיניהם ישיתו לנשות ימין כדרך שאנו בני ברית כותבים פן תטרף דעתם. ולסבה זו ג"כ לא חש על כל אשר איננו נקוד מהתבוי' כי בשיר' רוב מצויין אצל השטה מומחין הן בקריאה בשבם נכון למזמרים ישגיתו לבטות בשפתותיהם המלות כהלכתן בנקודן וטעמן ודקדוקן לתפארת הקריאה והיא תהלתן ועתה ברוכים אתם קהל אמוני אחרי אשר זכינו להתחיל לשלום ונראתה הקסת בימינו מהנבון הלז כותב וחוקק תהלות אלו בשיר. תנו כבוד לה' לפאר מקום מקדש מעט ושמחות מצוה בזמנים זמניהם. ולמדתם אותם את בניכם להבין בחכמי הנגון מבין עם תלמידי כאמור בלויי' כי כן בטחתי מיום צאת חבור זה לאורה ירבו לומדיה בישראל על מנת לשורר להודר אלהינו במ וכיוצא בהם. ולהסיר מלב העקור כל טיגא אם באולי ימצא בבני הגולה איזה אחד מן המתחסדי' המרחיקי' כל חדש וכל בינה אשר אין להם חלק בה יחפון לאסור אסר דבר זה מדגריס ולא דייק. ראיתי להעלות פה על ספר אשר כתבתי בתשובת שאלה זה י"ח שני' בהיותי מרביץ תורה בק"ק פירארה יע"א לסתום פה דובר בלבלה בנדון זה וחתמו עליו כל גאוני ויניציאה אשר בימים ההם. יראו רבים ולא ייראו מגשת לחכמה הזאת אף כי רוחם בקרבם ישחרם ללמוד ולעשות. עד אשר תשוב חמת אבינו שבשמים ורחם יזכור יבנה ביתו נאוה קדש ויפקוד את בני לוי למשפחותם לעתים ומחלקותיהם למזמרות והיו השירות בבית ה' ובכל העדה אף גילת ורנן מרוב טוב. לא כיום הזה אשר כל א' ממנו שר בשירים עם לב רע, מקוצר רוח ומעבודה קשה מצרת הגלות בפיו ישיר את השירה ועליו לבו דוי כי אז לא יבא מזמר בקהל ה' אשר לא יהיה לו על מה להשמח כספם וזהבם אתם שדות וכרמים וה' להם לאור עולם על כן יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון מהרה אמן.

2 הושע ט, א : כעמים. 3 ז, א. 4 ישעיהו כד, ט.

5 תשובות הרמב"ם (הוצ' פריימן) סי' שע עמ' 9—338 וסי' שפב עמ' 1—350.

אף בלא משתה ואין חלוק לשון עברי ללשון ערבי כו' עכ"ל, ואולי אינו ראה בשל אחרים מהפוסקים ג"כ בלשונות אלו וקרא זה דגרסינ' בסוף סוטה⁶ אמר רב, אודנא דשמעא זמרא תעקר, אמר רבא זימרא בביתא חורבא בסיפא שנא' קול ישורר בחלון חרב בסף⁷, וכ"פ חלק⁸ ת"ר הקורא פסוק משיר השירים ועושה אותו כמין זמר וכו' ולכן אמר כי לא טוב הדבר לשורר אך שיהיה אכן מי שלא ידע בכל אלה שכל מיני זמר לדבר מצוה מותר גמור הוא, ודברי מר עוקבא קראם מתנמנם, ומה שדברו הפוסקים הנ"ל קראם סירוגיז ועל כן יצא מלהאשים עושי⁹ אלה, והנה המעמיק בעייון כל הנאמר בזה במקומותיהם ימצא כי ששה חלוקות בדבר, שתיים הנה כמעשה הזמר וארבע בכונתו וזמנו, הא' זמרא דמנא, הב' זמרא דפומא, הג' לשורר במשתה היין, הד' לענג עצמו כמלכים, הה' לשמח חתן וכלה או דבר מצוה, ואנו נוסיף פה עוד אחת ללמוד החכמה או להתעסק בה לזוכרה לעתות במצוה, הא' זמרא דמנא הוא היותר חמור לכולי עלמא דלהכי ידע מר עוקבא דבוזה לא יפקקו אלא דסלקא דעתך דמנא אסיר אבל דפומא שרי ולהכי לא כתב להו בשיר לא ישתו וכו' דהוה משמע במנא כיון דלשתות ולומר בפה אי אפשר, וכתב להו אל תשמח דמשמע בכל גונא אף בפה, וכן הרמב"ם כתב ז"ל סוף הלכות תענית¹⁰ וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהם ואסור לשמען מפני החרבן ואפילו שירה בפה על היין אסור וכו' עכ"ל הרי שאמר שהניגון בכלי אסור ואפי' שירה בפה שקלה ממנו על היין, אמנם צריכים אנו להבין עתה לענין הכונה והזמן, דנראה ודאי דזמרא דפומא בלא משתה היין מותר מדכתב רש"י¹¹ עלה דהא דמר עוקבא זמרא מ"ל דאסור לשורר בתוך בית המשתאות לאפוקי שלא נבין אסור בעלמא בכל אופן, וכ"כ התוספות¹² כן משמע מדקאמר ולישלח להו בשיר וגומ', פירושו (ח' ע"ב) לדעתי דאל"כ מה הרוחנו אם היה שולח להם בשיר מאל תשמח או מאי חזית דבשיר עדיף מאל תשמח, אלא כיון דעיקר השאלה והתשובה היה על השיר במשתה היל"ל בשיר שבו מפורש לא ישתו יין וכן סובר הרמב"ם¹⁰ מדכתב ואפילו שירה בפה על היין אסורה כדלעיל מכלל דשלא על היין מותרת, ואף שהטור כתב סי' הנ"ל ז"ל והתוספות מפרשים דאפילו בלא משתה נמי, ועל דברי רמב"ם כתב אבל הוא ביאר בת"ש דאפי' בפה אסור אף בלא משתה וכו', וזה הביא בעל ש"ה¹³ לומר רש"י ומימו' פסקו דדוקא בבית המשתה כו' מיהו כתב הטור בשם מימון ואפי' שלא בבית משתה וכו', עכ"ז אומר אני דלעולם ועד גם התוספות ורמב"ם סוברים כרש"י דשלא על היין שרי מדכתב הטור שם ז"ל והתוספות מפרשים דאפי' בלא משתה נמי ודוקא למי שרגיל בכך כהויא דאיתא בירושלמי¹⁴ ריש גלותא הוה קאי ודמיך בזמרי, בשכבו ובקומו היו מזמרים לפניו עכ"ל והיא החלוקה הד' שאמרת' לענג עצמו כמלכים, ובענין זה ס"ל גם להרמב"ם בת"ש דאף בפה ושלא במשתה אסור וכן לתוספות אבל בפה שלא במשתה ושלא לעונג כבני מלכים אלא לשמח עצמו לתורה או להתלמד או במצות שר ומושל וכיצא ואצ"ל לדבר מצוה אליבא דכ"ע מותר, דזיל בתר טעמא, כל זה נאסר מפני החרבן והגלות ההווה עלינו ואיך נשמח ובית קדשנו לשמה ואנו גולים ועל אלו

6 מה, א. 7 צפניה ב, יד. 8 סנהדרין קא, א.

9 ב"השירים אשר לשלמה: "ועל כן לא יצא...". 10 ה, יד.

11 גיטין שם. 12 שם, ד"ה זמרא. 13 שלטי הגבורים, שם.

14 מגילה, ג, ב. מר עוקבא משלח כתב לריש גלותא וזהו דמיך וקאים בזימרין וכו'. ובתוס' גפין

ז, א ד"ה זמרה: ריש גלותא הוה קאים ודמיך בזמרא.

אמרו פרק חלק⁸ אודנא דשמעא זמרא תעקר וזימרא בביתא חורבא כסיפא וכו' ואל תשמח ישראל אל גיל ועודך בעמים אבל היכא דליכא היכרא דשמחת חול לא אל גיל לא במשתה יין ולא כמלכים בפה מותר, אך אם יהיה לדבר מצוה כמו לחתן וכלה וכיוצא נער יכתבה, דיותר גמור הוא, דהא אפילו זמרא דמנא ובמשתה היין שהן שתי חלוקות היותר חמורות גבי חתן וכלה וכיוצא התירו במנא, דהטור א"ח ס' של"ח כתב בשם אבי העזרי שיותר כשבת לומר לגוי לנגן בכלי שיר בחופות דאמירה לגוי במקום מצוה שרי וכו' הרי שקרא מצוה לנגן במשתה היין דחתימת דברי רמב"ם¹⁰ סוף הלכות תענית כך הם, וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין ע"כ והטור שם אבל מותר לומר שירות ותושבחות על היין בבית המשתה ע"כ וסמ"ג ה' ט"ב¹⁵ הביא ב"י שם כתב דלשמח חתן וכלה שהוא שיר של מצוה מותר, וכן פסק וכתב הוא מהר"י קארו בקצורו והגיה המגיה¹⁶ וכן לצרך מצוה כגון בבית חתן וכלה הכל שרי ע"כ, ובכתב מרובע נר' מ"ש הרי"ף פ' אין עומדים¹⁷ עלה דההיא דמר עוקבא הא דאמרינן זמרא דפומא אסיר ה"מ כגון נגינות של אהבת אדם לחברו ולשבח יפה ביופיו כגון שהישמעאלים קורין להם אשער¹⁸, אבל דברי שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקב"ה אין אדם גמנע מישראל מזאת, ומנהג כל ישראל לאמרן בבתי חתנים ובבתי משתאות בקול נגינות ובקול שמחה ולא ראינו מי שמיחה בזאת עכ"ל, ומ"ש כל הקורא פסוק משיר השירים ועושה אותו כמין זמר וכו'¹⁹ ברור הוא שלהכי נקט שיר השירים להיותו שיר של אהבים של קדש ואסור לעשותו חול וכן מ"ש הקורא פסוק בבית המשתה שלא בזמנו²⁰, רצה באומרו, שלא בזמנו שלא לשמח חתן או שלא לדבר בתורה, (ט' ע"א) ולא רצה לומר ודאי שיהא אסור לומר פסוק בזמר לכבוד ה' ואיני רואה שיטיל ספק כל מי שיש לו מוח בקדקדו דלהלל לה' בזמרה בב"ה בשבתות רשומים ויום טוב יקרא דבר מצוה כמו לשמח חתן וכלה אשר כל שבת קדש כלה היא אצלנו והייבים אנו לקשטה ולשמחה בכל מיני שמחה והמועדים ג"כ נאמר וביום שמחתכם ומועדיכם, ומצוה על הש"ץ להנעים קולו בתפלתו ביותר, ואם יוכל להשמיע קולו יחידי כאלו עשרה משוררים יחד האם לא יהיה טוב, או אם יעמדו אצלו מסייעים אשר תננם ה' קול ערב ובלי סדר רק א"ה אריאה²¹ כנהוג כל היום בין קהלות, האשכנזים יזמרו עמו ויקרה שיתיחסו ויערכו לו האם יחשב להם לחטא, וכתוב כבוד את ה' מהונך²² ודרשו ז"ל ממה שחננך כיצד אם יש לך קול ערב וכו'²³ ואם כן אטו בשביל שחנן ה' לאלה ידיעת החכמה כסדרה ובאים לכבוד בה ה' יהיו חטאים בנפשותם, חלילה, נגזור א"כ על שלוחי צבור שיהיו נוערים כחמורים ולא ינעימו קולם ויקרא עליהם נתנה עלי בקולה²⁴ דזמרא דס"ד דאסיר אפי' ביחיד ודאי משמע שהרי אמרו זמרא דגרדאי אסיר²⁵ ומיחיד הוא, ואנו אשר היינו בעלי המוסיקא בתפילותינו והודאותינו עתה נהיה לבוז אל העמים אשר יאמרו כי אין אתנו עוד חכמה ונצעק אל אלקי אבותינו ככלב וכעורב, סוף דבר אין בזה ודאי

15 מצות עשה מדברי סופרים בסוף החבור.

16 א"ח ס"י תקס סעיף ח ברמ"א.

17 ברכות ריש פ"ה. 18 ברי"ף: אשעאר. 19 סנהדרין קא, א.

20 שם, שם. 21 a. aria. 22 משלי ג, ט.

23 עיי' תנחומא ראה; פסיקתא דרב כהנא (הוצי' בובר) פסקא יא (דף צו, א); רש"י במקומו במשלי ועוד. בובר בהערות שם מביא את המקורות השונים.

24 ירמיהו יב, ח. 25 סוטה מת, א וע"י לעיל.

משום אל תשמח ישראל אל גיל ולא עלה על דעת שום ב"ד או חכם לאסור מלשבה לה' ית' בקול היותר נעים שאפשר ובחכמה הזאת המעוררת הנפשות לכבודו כאשר משלומתה האריכו לספר רבים מהאחרונים והרי חסידים הראשונים היו מרקדים לפני הכלה כדאיתא במס' כתובות²⁶ בכמה מיני קולות והמחול והריקוד שמחה קלה מן הזמר ורבה ממנו ואהגיא ליה שטתיה ושטתיה להזוא סבא כמו שנ"ל שם, וביום שמחת תורה יש חזנים מרקדים וספר תורה בחיקם בב"ה ועושים שאר מיני שמחה ולא ראינו מוחה בידם כי טוב להודות לה' בכל אופן נכבד ומפואר, ואולם עוד שמעתי דמסתיע האוסר ממאי דכתיב איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר²⁷ נמצא דדוקא זה שהוא שיר ה' אסור עודינו תוך מאדמתנו, וגם בזה קרא ולא דדק, שהרי שאלת האויבים בני בבל לישראל היתה שישירו להם לבקשתם משיר שהיו הלויים אומרים בבית המקדש, וזהו שירו לנו משיר ציון²⁸ ולא אמרו שירו וזמרו סתם, והם היו משיבים איך נשיר את שיר ה' הקדוש מיוחד לביתו על אדמת נכר ולא אמרו איך נשיר סתם אלא את שיר ה', וברור פי' רש"י על נהרות בבל²⁹ בירדנו לגולה ושאלם נ"נ שישירו לו כמו שהיו משוררים על הדוכן ע"כ, וכן א"ע³⁰ ז"ל פי' זה המזמור נאמר על לשון הלויים שהם המשוררים בגלותם על בבל ע"כ. ואם אסור לנו עתה להקריב חוצה לארץ בשביל זה יאסרו התפלות שכנגד תמידן תקנום, וכן המזמורים שהיו אומרים הלויים על הדוכן יאסרו לנו עתה בגלותנו, אין מקום לגמגם רק על הלומדים חכמה זאת כאשר ישירו וזמרו שלא בב"ה ודבר מצוה אלא מתלמידים או מזכירים לעצמם וגם זה ודאי שרי דהרי הוכחנו לעיל שרש"י ותוספות ורמב"ם וכל גדולי עולם לא אסרו זמרא דפומא אלא להתענג כמו ביין או כמלכים, אבל בכל אופן אחר שרי, ועוד דכ"ש להתלמד יהיה מותר כי אם כשר הדבר וטוב לעשותו לשמח תתן וכלה ובב"ה להודות לאל ובכל דבר מצוה איך יעשו זאת אם לא ילמדו תחלה, וגם אחרי שידעו קצת וצריך להשתלם יותר ולהעמיד בזכרונם מה שיודעים כי בימים הבאים הכל נשכח, את זה ראה קטן שבתלמידים ונתן אל לבו, ועתה עיניו אל נהרי נחלי דבש וחכמה לקיים או לבטל את אשר כתב המחוקק, ארי נואם וטוב שוקק, הצעיר יהודה אריה ממודינא³¹.

(ט' ע"ב) התימות רבני ויניציאה.

טוב להורות כח דהיתרא ולומר לשם הפוסק אשר אמרותיו אמרות טהורות מפרי ידיו נודע שמו בשערים כי יפה דן ויפה הורה הלכה למעשה לרנן על הרנה ועל התפלה במדה ומשקל המוסיקא, זכרני בימי חרפי בהיותי שוקד על דלתי התורה בק"ק פדוואה ציר שכולה סופרים בעת ההיא ומלכם בראשם הגאון אמ"ו³² כמהרר"ם זצ"ל שוררנו בבית הכנסת כל סדר הקדושה ופעמים רבות לבקשתו, דודאי לא גרע ועדיף מהני שנתנו עלינו בקולם משירי הדיוטות, המרגנים בחוצות וברחבות, בכך שירו לה' וזמרו לאלהינו עד כי נזכה לשיר שיר חדש בביאת גואלנו ופדות נפשנו או נגילה ונשמחה בישועתו עדי עד נאם בן ציון צרפתי³³, ב"ך יברך ישראל למנחם השס"ה, דבר שפתים אך למותר כי עתקו גם גברו חיל ראיות מעלת הפוסק מודע מנופת צוף אמריו אין בהם נפתל ועקש

26 י"ה, א. 27 תהלים קלו, ד. 28 שם ג. 29 שם א. 30 אבן עזרא.

31 לתשובה זאת (שנכתבה מפירארה — השוה חיי יהודה 31—30) יש להוסיף את מה שקדם בהתאם לכ"י אור. 5396. הדברים מפורטים בפנים הספר (ח' אנגלי).

32 אדוני מורי ורבי, כמהרר"ם הוא ר' מאיר קצינלנבוגן (מהר"ם מפאדוה), 33 ע"י במבוא.

כי כלם נכוחים למבין ומשירו אהודנו, הנה הרמב"ם ז"ל המחמיר כתב סוף ה"ת³⁴ וכן גזרו וכו', וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין עכ"ל השתא ומה אם על היין דקרוב לצאת מן הכונה הנכונה מחמת אכילה ושתיה מותר, בבית הכנסת דאין בו אכילה ושתיה רק הכל רנה ותפלה והודאה עאכ"ו דמותר לשורר שיר של הודאות לאל ית' וכל המרבה לשורר שיר והאלקים יעננו בקול³⁵ וכוננו לש"ש הרי זה משובח ואם מותר (אדרבה מצוה) הלא מצוה לאנוש על הארץ ללמוד לתכלית זה לשיוכל לעמוד ולשרת בקדש בקול עוז והודור מצוה היא בחברה כי ברוב עם הדרת מלך, ושלטי הגבורים³⁶ פרק אין עומדין מסיק נמי להתר וזה אינו צריך לפנים. הצעיר אוהב האמת ולמי שאמרו, ליב סרוואל³⁷.

מי לא ידע בכל אלה כי מצוה רבה ועליו נאמר כבוד את ה' מהונך אל תקרי מהונך אלא מחננך ומי שמוחה ביד מי שמנגן ומשורר, בית הכנסת בשבתות וימים טובים ובחופות חתנים וברית מילה לא ראה מאורות מעולם והדברים פשוטים יותר מביעתא בכותחא³⁸ הצעיר ברוך במהר"ר שמואל³⁹ זלה"ה.

קרא קא צווח השמיעני את קולך כי קולך ערב⁴⁰ משמע שכל שיהיה ערב ביותר ביותר רצוי לפניו ית' ומדקאמר קולך סתם ולא אמר באוריתא ולא בדבר אחר פרטי משמע שכל שיהיה לגבורתו ית' לרית, ניהוח לפניו ובפרט בהלל ומזמורים ודברי שיר ושבה אליו ית' ובהילולים ושירים ישר כחם, ובהם נאמר כבוד את ה' מהונך ממה שחננך והם הקולות הערבים הבאים במשקל ושיעור כפי דרכי המוסיקא ומשבח אני לעשותם. נאם הקטן עזרא מפאנו⁴¹, איש מנטובה.

מאן דלא ידע בטיב השיר לא ידע מה ידון ביה מטיבו ערבותו ותועלתו אשר בשמים ממעל ואשר בארץ כאשר כתבתי בספר שיר ציון אשר לי⁴² מפלאי סגולותיו כי הוא דבר אלקי באמת ושם במאמר חמישי הכרחתי מרובי מאמרי חז"ל עליו בגמרא במדרשים ובספר הזהר וכמה ספרי חכמת האמת ומדעות כל הפוסקים כלם כי המוסיקא טובה בעיני אלקים ואדם וליכא מאן דפליג דבמזמורים שירים ופיוטים להלל לאלקינו בבית הכנסת ובכל שמחה של מצוה מותרת אף כי ישובחו המתעסקים בה אפי' בגלות. המר והנמהר הזה אשר לזה הנני מסכים לכל מה שכתבו הגאונים דלעיל, נאם יהודה בכמ"ר משה מפאנו⁴³ זצ"ל מתושבי ויניציאה⁴⁴ (י' ע"א).

34 הלכות תעניות ה, יד.

35 בנוסח המודפס (השירים אשר לשלמה): יעננו בקול ערב (על לשון שיר השירים ב, יד).

36 עיין לעיל הע' 13. 37 עיין עליו במבוא. 38 ערויבין סב, ב ועוד.

39 עיי' עליו במבוא. 40 שיר השירים ב, יד. 41 עיי' עליו במבוא.

42 מובא בבן יעקב מתוך ההקדמה של "השירים אשר לשלמה". לא נודע ממקור אחר.

43 עיין עליו במבוא.

44 בסוף ההסכמות האלה מובאת ב"השירים אשר לשלמה" ההסכמה נוספת זו לשונה: נדרשנו לאשר שאל מאתנו כהוגן וכשור' המעולה כמר שלמה מהאדומים יצ"ו איש מנטובה אשר כמה יגיע יגיע והיה האדם הראשון להדפיס מוסיקה עבריי' והוציא הוצא' בלתי מסודר' ואינו מן הראוי יקום איש להזיקו להדפיס כאלה או לקנות מהם מיד אחר. לכן אחרי ראינו הרשות על ככה מאת מעלת שרי הקטאוויר יר"ה אנחנו ח"מ גזרתי' בגזרת עיריין ומימר קדישין בנח"ש הגושך על כל בר ישראל אנה שיהיה שלא ידפיס בשום אופן לא כלום ולא קצת מהדבריי' אשר בחבור זה במוסיקה הזאת שלא ברשות המחבר הג"ל או יורשיו בזמן ט"ו שנים מהיום, ולא יוכל בגזרה זו גם כן שום יהודי לקנות מחבורים אלה מיד שום אדם או מבני עמנו או אחרים שלא ברשות המחבר